

**تحول مفهوم دفاع مشروع در حقوق بین الملل با تأکید
بر حوادث ۱۱ سپتامبر**

امین امانی بآبادی

www.ketab.ir

انديشكده روابط بين الملل

سرشناسه: امانی بابادی، امین، ۱۳۵۹-

عنوان و نام پدیدآور: تحول مفهوم دفاع مشروع در حقوق بین الملل با تأکید بر حوادث ۱۱ سپتامبر/ امین امانی بابادی؛ ویراستار زهرا خانیانی.

مشخصات نشر: تهران: شهر یاس: اندیشکده روابط بین الملل، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۱۴۹ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۳۷-۴۵-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتاب حاضر با حمایت موسسه احیاء صنایع نرم آینده منتشر شده است.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۱-۱۵۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: دفاع مشروع (حقوق بین الملل)

موضوع: Self-defense (International law)

موضوع: واقعه ۱۱ سپتامبر، ۲۰۰۱ م.

موضوع: September 11 Terrorist Attacks, 2001

شناسه افزوده: مؤسسه احیاء صنایع نرم آینده

شناسه افزوده: اندیشکده روابط بین الملل

رده بندی کنگره: ۴۰۴۳ KZ

رده بندی دیویی: ۶۳/۳۴۱

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۶۲۸۴۶

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

عنوان: تحول مفهوم دفاع مشروع در حقوق بین الملل با تأکید بر حوادث ۱۱ سپتامبر

نویسنده: امین امانی بابادی

ویراستار: زهرا خانیانی

طراح جلد و صفحه آرا: کوثر خانیانی

ناشر: شهر یاس با همکاری اندیشکده روابط بین الملل و حمایت مؤسسه احیاء صنایع نرم آینده

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۵۶۴۵۴۶۳ پست الکترونیکی: irtt.ir@gmail.com

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۳۷-۴۵-۴

قیمت: ۷۰۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق متعلق به اندیشکده روابط بین الملل بوده و هرگونه تکثیر این کتاب به صورت کاغذی و الکترونیکی بدون مجوز کتبی از اندیشکده ممنوع است. برای تهیه این کتاب می توانید به وبسایت اندیشکده روابط بین الملل به نشانی www.irthink.com مراجعه کنید.

فهرست مطالب

مقدمه..... ۱۱

بخش اول

توسل به زور در حقوق بین الملل و دفاع مشروع کلاسیک..... ۱۳

فصل اول

توسل به زور در حقوق بین الملل..... ۱۵

مبحث اول: مفهوم مداخله و توسل به زور در حقوق بین الملل..... ۱۵

مبحث دوم: سیر تحولی قاعده منع توسل به زور در حقوق بین الملل..... ۱۶

گفتار اول: منع توسل به زور قبل از تصویب منشور..... ۱۶

بند اول: منع توسل به زور قبل از کنفرانس های لاهه..... ۱۶

بند دوم: منع توسل به زور در کنفرانس های لاهه..... ۱۷

بند سوم: منع توسل به زور در میثاق جامعه ملل..... ۱۸

بند چهارم: منع توسل به زور بعد از میثاق و قبل از تصویب منشور..... ۱۹

گفتار دوم: منع توسل به زور با تصویب منشور سازمان ملل متحد..... ۲۰

بند اول: بررسی موارد مختلف منشور..... ۲۰

بند دوم: تفاسیر مختلف در قاعده منع توسل به زور..... ۲۲

الف. تفسیر مضیق از توسل به زور..... ۲۳

ب. تفسیر موسع از توسل به زور..... ۲۴

بند سوم: اعلامیه های موجود در خصوص عدم توسل به زور در حقوق بین الملل..... ۲۵

فصل دوم

مفهوم دفاع مشروع در حقوق بین الملل موضوعه..... ۳۱

مبحث اول: تعریف دفاع مشروع..... ۳۲

مبحث دوم: شرایط دفاع مشروع..... ۳۳

گفتار اول: وقوع حمله مسلحانه حقیقی..... ۳۳

بند اول: تفسیر مضیق	۳۴
بند دوم: تفسیر موسع	۳۵
گفتار دوم: موقتی بودن این اقدامات تا زمان دخالت شورای امنیت	۳۷
گفتار سوم: ضرورت	۳۸
گفتار چهارم: تناسب	۴۱
گفتار پنجم: فوریت	۴۳
گفتار ششم: ارتکاب تجاوز به دست یک دولت یا قابلیت انتساب آن به دولت	۴۴
گفتار هفتم: رعایت حقوق بشردوستانه	۴۵
مبحث سوم: انواع دفاع مشروع	۴۹

بخش دوم

بررسی مشروعیت دفاع مشروع به مفهوم جدید	۵۱
--	----

فصل اول

دفاع مشروع پیشدستانه	۵۳
----------------------------	----

مبحث اول: تعریف	۵۳
مبحث دوم: رویه دولت‌ها در استناد به دفاع پیشدستانه	۵۵
الف. حمله اسرائیل به اعراب در سال ۱۹۶۷ و استناد به دفاع مشروع پیشدستانه	۵۶
ب. حمله ایالات متحده به سکوهاى نفتی ایران	۵۸
مبحث سوم: بررسی مبانی توجیهی دفاع مشروع پیشدستانه در حقوق بین‌الملل	۶۰
گفتار اول: توجیه دفاع مشروع پیشدستانه به استناد نقض مکرر موارد منشور	۶۱
گفتار دوم: وجود تهدیدات جدید از طرف گروه‌های تروریستی و لزوم مقابله با آنها	۶۳
بند اول: تعریف تروریسم	۶۳
بند دوم: تفاوت تروریسم با نهضت‌های آزادی‌بخش	۶۴
بند سوم: کنوانسیون‌های بین‌المللی درخصوص مقابله با تروریسم	۶۵
بند چهارم: رویه‌های موجود درخصوص مقابله با تروریسم بعد از تصویب منشور تا حادثه ۱۱ سپتامبر	۶۶
الف. قضیه لاکربی	۶۶
ب. بمب‌گذاری تروریستی سال ۱۹۹۳ در مرکز تجارت جهانی نیویورک	۶۷

- ج. بمب گذاری در ساختمان ادارات فدرال در اوکلاهما ی آمریکا در سال ۱۹۹۵..... ۶۷
- د. سوء قصد به جان رئیس جمهور مصر (حسنی مبارک)..... ۶۷
- ه. قضیه نایروبی..... ۶۸
- و. قضیه کشته شدن دیپلمات های ایران در افغانستان..... ۶۸
- بند پنجم: حادثه ۱۱ سپتامبر و صدور قطعنامه های ۱۳۶۸ و ۱۳۷۳ شورای امنیت به عنوان مؤیدی بر شناسایی دفاع مشروع پیشدستانه..... ۶۹
- گفتار سوم: وجود مفهوم تهدید توسل به زور در کنار توسل به زور در بند ۴ ماده ۲ منشور و تأیید آن از سوی قطعنامه ۱۳۶۸ شورای امنیت..... ۷۵
- گفتار چهارم: ایجاد عرف آبی در خصوص دفاع مشروع پیشدستانه علیه حملات تروریستی..... ۸۰
- مبحث چهارم: ایرادهای وارد بر حملات انجام شده در افغانستان..... ۸۹

فصل دوم

- دفاع مشروع پیشگیرانه..... ۹۳
- مبحث اول: تعریف..... ۹۳
- مبحث دوم: رویه دولت ها در استناد به دفاع مشروع پیشگیرانه بعد از تصویب منشور تا حمله به عراق..... ۹۵
- الف. حمله اسرائیل به راکتور اتمی عراق در سال ۱۹۸۱ به ادعای دفاع مشروع بازدارنده..... ۹۶
- ب. اقدامات ایالات متحده علیه کوبا در سال ۱۹۶۹..... ۹۸
- ج. حمله به هواپیمای مسافربری ایران در خلیج فارس..... ۹۹
- مبحث سوم: دلایل و مستندات طرفداران مشروعیت دفاع مشروع پیشگیرانه..... ۱۰۰
- گفتار اول: ذاتی بودن حق دفاع مشروع در منشور..... ۱۰۰
- گفتار دوم: ضرورت نگرش جدید به منشور به خصوص ماده ۵۱ آن به سبب ایجاد تهدیدهای جدید در حوزه سلاح های هسته ای..... ۱۰۷
- بند اول: تعریف سلاح هسته ای، بیولوژیک و شیمیایی..... ۱۱۰
- بند دوم: دیدگاه حقوق بین الملل در قبال استفاده از این گونه سلاح ها..... ۱۱۰
- گفتار سوم: ایجاد عرف آبی در حوزه دفاع مشروع پیشگیرانه..... ۱۱۳
- مبحث چهارم: نقد و بررسی دلایل مستندات مدعیان مشروعیت دفاع مشروع پیشگیرانه..... ۱۱۵
- مبحث پنجم: گزارش دبیر کل سازمان ملل در خصوص اصلاح ساختار منشور سازمان ملل از جمله ماده ۵۱ منشور..... ۱۱۷

همان‌طور که می‌دانیم، با تصویب و شکل‌گیری قاعده منع توسل به زور در بند ۴ ماده ۴ منشور، جامعه جهانی برای رهایی از خطر جنگ، سعی در ایجاد ممنوعیت کلی، ممنوعیت بروز مخاصمات مسلحانه و مستثنا کردن آن در موارد خاصی می‌کند و ازجمله این استثنائات مسئله دفاع مشروع است که در ماده اعتماد اجتماعی منشور سازمان ملل در کانون توجه قرار گرفته است. اما همان‌طور که از مفاهیم بیان‌شده در این ماده برمی‌آید، این ماده تعریف جامع‌وممانعی از دفاع مشروع ارائه نمی‌کند و حدود و شرایط اجرایی دفاع مشروع به‌طور دقیق مشخص نشده است و این اختلاف در بحث تعریف، حدود و شرایط اجرایی، از همان شکل‌گیری این مفهوم وجود داشته است و بعد از تصویب منشور علی‌رغم تصویب ماده ۵۱، تفسیرهای مختلفی در حدودو ثغور آن انجام شده است. اما حساسیت مسئله بعد از وقوع حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ در ایالات متحده است که با وقوع این حادثه و پی‌بردن به حساسیت مسئله تروریسم و سلاح‌های کشتار جمعی، دیدگاه‌های جدیدی درباره این بحث شکل می‌گیرد که در آن سعی می‌شود با استناد به این دلایل و ادله پراکنده دیگری، دکتین جدیدی را در حوزه دفاع مشروع ارائه دهد، ازجمله دو دکتین جدید، دفاع مشروع پیشدستانه و دفاع مشروع پیشگیرانه که در قبل نیز مطرح شده بودند و بعد از این حملات به‌طور جدی‌تری عنوان شدند و این دو دکتین به‌عنوان مستنداتی در جهت توجیه حملات انجام‌شده در افغانستان و عراق به کار برده شدند و هرکدام از این دکتین با استناد به دلایل مختلفی سعی در توجیه این‌گونه اقدامات در عرصه بین‌المللی دارند و با تصویب قطعنامه ۱۳۶۸ شورای امنیت که تا حدودی بیان‌کننده قالب و چارچوب دفاع مشروع پیشدستانه در مقابله با عاملان حادثه ۱۱ سپتامبر بود، این مسئله به‌عنوان یکی از دلایل و مستندات عمده در بیان این دکتین در کانون توجه قرار گرفت. اما این قطعنامه در یک مورد خاصی صادر شده بود و الزام‌آور بودن خود را به‌لحاظ مرجع صادرکننده‌اش به دست آورده بود، لذا این دکتین توجیهات دیگری را مستند قرار داده است، مثل بحث ایجاد عرف آبی که در ماهیت و مشروعیت عرف آبی هنوز جای بحث وجود دارد. لذا می‌بینیم که اگرچه این دکتین در بیان واقعیات کنونی حقوق بین‌الملل به دلایل مختلفی استناد می‌کند، با توجه به قوانین کنونی حاکم بر نظام بین‌المللی و منشور سازمان ملل نمی‌توان این دکتین را قبول کرد، اما بحث دیگری که در قسمت دوم بدان توجه شده،

دکترین دفاع مشروع پیشگیرانه است که این دکترین یکی از عمده‌ترین مستندات حملات انجام‌شده در عراق بود و تکیه اصلی آن بر واقعیات کنونی حقوق بین‌المللی از جمله مسئله تهدیدات هسته‌ای و سلاح‌های کشتار جمعی بود. ولی علی‌رغم وجود این مشکلات و واقعیات موجود در حقوق بین‌الملل، پذیرش این دکترین از ابعاد مختلفی می‌تواند صلح و امنیت بین‌المللی را در کوتاه‌مدت دچار مخاطرات فراوانی کند و از نقش شورای امنیت به‌عنوان رکن اجرایی سازمان ملل متحد تا حدود زیادی بکاهد که در نهایت می‌توان گفت با توجه به قالب کنونی حقوق بین‌الملل و منشور سازمان ملل متحد، پذیرش این دکترین به‌هیچ‌وجه قابل‌پذیرش نیست، اما طرح جدید اصلاح ساختار منشور سازمان ملل متحد می‌تواند به‌عنوان عامل تحول جدیدی در تغییر قوانین مزبور و تحول کلی منشور در برخورد با موارد نقض صلح و امنیت بین‌المللی محسوب شود.